

NOAH E. COTSEN LIBRARY OF
YIDDISH CHILDREN'S LITERATURE

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 12826

FUN "'MAYNE ZIKHROYNES''

Isaac Leib Peretz

*The original of this title comes from the permanent collection of the
YIVO Institute for Jewish Research, New York, NY*

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

י. ל. פרץ פאר דער שול

י. ל. פרץ פאר דער שול

פון "מיינע זכרונות"

רעדאקטירט פאר דער יוגנט פון א קאמיטע לערער
ביים צענטראלן-בילדונגס-קאמיטעט אין ווילנע

ווילנער פארלאג פון ב. א. קלעצקין :: 1922

י. ל. פרץ פאר דער שול

אידישע
1797 פראסטער

פון מיינע זכרונות

צוזאמענגעשטעלט פאר דער יוגנט פון
א קאמיסיע לערער ביים צענטראלן-
בילדונגס-קאמיטעט אין ווילנע

ווילנע — 1922

ווילנער פארלאג פון ב. א. קלעצקין

I. L. Perec dla Szkoły. „Z moich pamiątek“.

Drukarnia Wydawnictwo Wileńskie B. Kleckina, M. Stefańska 23.

פון „מיינע זכרונות“.

א.

נעפלדיקע קינדער-יאָרן.

צו דריי יאָר — אָנגעהויבן (גלייך מיט אלע חברים) חומש. געלערנט „ויקרא“, זאָגן פלעג איך: „ויטרא“, נישט געקאָנט אַרויסברענגען קיין „ק“; קיין „ב“ אויך נישט. יאָרן לאַנג פלעגט מען מיך רופן: דד דוד יודונו (גד דוד יודונו)...

שבת נאָך דער סעודה האָט געזאָלט זיין. ביים זיידן אין שטוב די שמחה. בשעת סעודה נעמט מיך דער זיידע (א קליין יידל, מיט אַ ציטערדיק קעפל, ווי איך בין געוואָר געוואָרן, פאַר עלטער), זעצט מיך אַרויף אויפן טיש, אין דער מיט. די מאַמע דערשרעקט זיך און כאַפט געשווינד אַוועק פון אונטער מיר אַ גאַפּל. אַרום טיש זיצט די גאַנצע משפּחה: אַ זון, צוויי טעכטער, צוויי איי-דימס און אַן אַלמנה, מיינע אַן עלטער-מומע, אַחוּצן זיידן מיט דער באַבען. צו וואָס מען האָט מיך אַרויפגעזעצט, ווייס איך נישט. מיר געפעלט עס. אַ וואַ-זע שטייט אויפן טיש, פרוב איך, צי וועל איך זי אַרומנעמען מיט די הענט. נעמט אָבער די באַבע די וואַזע צו און פרעגט כּיך, צי איך וועל קענען שפּע-טער די דרשה?

— טענען! (קענען) — ענטפער איך און וויל שוין אַראָפּ פון טיש; לאַנג אויף איין אָרט זיצן קען איך נישט. פאַרהאַלט מיך אַ פעטער און פרעגט:
— און אויסלייגן „ויטרא“ (ער מאַכט מיר נאָך) קענסטו?
ווייס איך נישט, וואָס אויסלייגן איז. פרעג איך:

— ס'טייטש?

— ווי אזוי שרייבט מען ויקרא?

מ'יין איך, ער מאכט הווק.

— „ויטרא“—ענטפער איך פארדראָסיק—שרייבט מען נישט, „ויטרא“

איז אַפּסוק און אַ פרשה אין דער הייליקער תורה.

מען האָט מיר קוים אויסגעטייטשט, וואָס מען מיינט, און איך דערנען פּלוצלונג פאַר די אויגן שוועבן אין דער לופטן די פרשה, אַ וואָרט נאָך אַ וואָרט און רוף אָן אײן אות נאָכן צווייטן, אויסערן שם הויה.

דער מאַמען ווערן די אויגן פייכט (נישט צו גלויבן, ווי איך האָב אַלץ געווען), עפעס האָבן ביי איר אָנגעהויבן צו פינטלען די אויגן, און זי הייבט זיך אויף און גייט אין אַ ווינקל אַריין צום אויוון.

מ'ך נעמט דער זידע פון טיש אַראָפּ צו זיך אויף דער שויט, און גיט מיר אַ קניפּ אין בעקל. איך זיך אָבער נישט לאַנג, — בייניקע פיס געהאַט, איז מיר נישט באַקוועם—און גיי איבער צום טאַטן, וואָס קושט מ'ך. —

מער פון זיידן ווייס איך נישט, געדענק איך נישט. געהייסן, ווייס איך, האָט ער שלמה. געווען אַמאָל אַ דאַנציקער סוחר. פאַרציילט האָט מען, אַז אײנמאָל איז ער אַהיים געקומען, ווי מען זאָגט, מיטן בייטשל... געווען איז עס פרייטאָג. געגאַנגען אין באַד אַריין, דערנאָך צו קבלת-שבת. „אַפּגעפּראַוועט“ דעם שבת, ווי אַלע מאָל, קיין סימן פון עינוי. און ערשט מוצאי-שבת נאָך הַבדלה צוואַ-מענגערופן אַלע בעלי-חַיִוֹת זיינע און געזאָגט: „רבּותי, איך בין געקומען אָן אַ גראַשן, נעמט אַײך צו אַלץ, וואָס אין שטובּ!“

— חנהלע, דערלאַנג! האָט ער זיך געווענדט צו דער באַבען.

און די באַבע חנהלע האָט אויסגעטאָן די צירונג און געלייגט אויפן טיש. געעפנט די שאַנק מיט זילבער און גאָלד, אַריינגעברענגט די חפצים פון אַנדער שטיבל... קיינער אָבער האָט נישט גערירט.

די באַבע האָט איר קראָם געהאַט, האָט מען פון קראָם געלעבט, אײנ-ציקווייז די חובות באַצאַלט, מיט פּראַצענט. און קינדער אויסגעגעבן.

ווי ווייט די מעשה איז אמת, בין איך אײך נישט ערב. אַז די באַבע איז פּעאיק געווען דערצו, דאָס ווייס איך. דעם זיידן געדענק איך נישט מער.

ווי דעמאָלט ביים טיש, ווען איך האָב אויכוועלייגט. איך זע זיינע אויגן, קליינע, נאָר האַרציק ליכטיקע...

ווען און ווי אזוי דער זיידע איז געשטאַרבן, ווייס איך אויך נישט. מען האָט מיך געמוזט האַלטן פּשעות מעשה פונדערווייטנס, אזוינס פאַרגעסט מען נישט. געהערט האָב איך, אז ער איז קראַנק געווען, האָט אים דער דאָקטאָר געהייסן מאַכן אַ הייסע וואַנע, און אין דער וואַנע איז ער געשטאַרבן...

צו זעקס יאָר האָב איך אָנגעהויבן גמרא. דעמאָלט — אלע אזוי. דער גמרא-מלמד — אַ קיין, מאַגער יידל. גערופן האָט מען אים דער-בער: בערישל. אַ ביז יידל, שלאָגן אָבער קאָן ער נישט. אז ער קומט אין פּעס אַריין, הייבן אים אָן די הענט צו ציטערן.

— הענע! — רופט ער דעמאָלט צו דער רביצין — כאַפּ די קאָצערע און שפּאַלט דעם עס-הארץ דעם קאָפּ!

הענע רירט זיך נישט. זיצט ביים אויזן, פּיקט פּעדערן אָדער שטריקט אַ זאָק. גייט עס וועגן מיר, ענטפּערט זי:

— הערסט, ריר ליבושלען נישט אָן... איך וועל פאַרציילן ריבעלען... ריבעלע איז מײן מאמע. און די רביצין איז געווען אַן אַייגקויפּערין פון ציבעלעס, גרינכ... און פּלעגט טראָגן צו אונז אויך, אַ דריסט הרגל גע-האַט. און ליב געהאַט די כאַמען און מיך, אַפּנים, דער מאַמען צוליב. — אַ יידענע, פּלעגט זי זאָגן, אַ צדיקית... קאַרג אויף זיך און אויפן הויזגעזינד — און גיט צדקה, אָבער צדקה! און ער, דער גולן, וויל שלאָגן איר ליבושלען!

— נו, נו, — ברומט דער רבי, זאָג איר, וואָס פאַר אַ תּכשיט זי האָט.. זי פּלעגט זאָגן... נאָר קאָפּויער.

דער טאַטע מײנער האָט אויך נישט געהייסן שלאָגן. איז דעמאָלט נאָך אַ קעסט-קינד געווען, אינדערהיים געזעסן, און בטבע אַ ליבעראַל, אפּשר אַן אַנאַרכיסט.

אז עס איז אַרויס אַ קלאַנג, אז מען וועט נעמען צום מיליטער, און מען האָט זיך אָנגעהויבן שרעקן, האָט ער געראַטן: נישט שרעקן זיך און נישט גיין. קיינער זאָל נישט גיין...

— מען וועט שמייסן

— א וועלט שמייסט מען נישט!

— שמידן אין קייטן!

— נישטאָ אזויפיל קייטן!

— איינזעצן אין תפיסה!

— אַזיבע מאַכן די וועלט פאַר אַ תפיסה!

ער אליין האָט מיך אין לעבן צוויי מאָל געפאַטשט.

פון געבוירנהייט אָן האָב איך פיינט געהאַט זיסע זאַכן. אין מויל אַריין נישט גענומען. „איך וויל, מען זאָל מיך האַלטן פאַר קלוג“, האָט מען זיך גע-רייצט מיט מיר. די באַבע פלעגט באַקן מפּל המינים גוטע זאַכן: ווייסן לע-קאָך, האָניק-לעקאָך, טאָרטן, שטעפּנס, פּרעגלען אייגעמאַכטס... פאַר זיך, פאַר די קינדער... פאַר קראַנקע אין הקדש. — אלע אייניקלאַך פאַרדאַרבן זיך פון צייט צו צייט די מעגעלאַך. מען באַקומט און מען גנבעט אַ ביסל צו; איך איינער — אַן אויסנאַם.

מאַכט זיך מיין יינגערן ברודערס ברית.

קומען אַרימעלייט אויף לעקאָך און בראָנפן, פאַרזאַמלען זיי זיך אין מיטל-שטוב. רעכטס — די מאַמע די קינפעטאָרין, אין דער שטוב לינקס — די באַלעפאַטישע געסט. איז געווען ביי אונז אַ סאַרווער, ער זאָל מיר מוחל זיין, אַ „כלב שבפּלבים“. אזוי האָבן אים אלע גערופן. געווען איז ער, איך זע אים פאַר מינע אויגן, אַן אויסטערליש הויכער, אַ דאַרער און אַ ווייסער, אָן אַ טראָפן בלוט אין פנים. געווען איז ער אַן אלמן און אַ חשוך פנים. עטלאַכע ווייבער געהאַט און קיין איינציק קינד. אַז די לעצטע איז געשטאַרבן, האָט ער זיך שוין מיאש געווען פון לעבן און געמאַכט זיך תּכריכים. ביינאַכט, האָט מען פאַרציילט, שפּאַצירט ער אַרום אין די תּכריכים אין הויף... שרעקט איבער לייט. אַרימעלייט האָט ער פיינט געהאַט שנאַת מות. טראָגט דער רשע פון דער מאַמעס שטוב אַרויס, הויך איבערן קאַפּ. אַ טאַץ מיט לעקאָך צו די באַלעפאַטים אַריין, איבער דער מיטל-שטוב. און איך זע, ווי אַ קראַנק מײַדל קוקט מיט פאַרברענטע אויגן צו דער טאַץ אַרויף. פלינק בין איך גע-ווען, שפּרינג איך אונטער, כאַפּ אַ שטיק לעקאָך און דערלאַנג דעם בלאַסן מייַדל... דער טאַטע, — איך האָב נישט געוואוסט דערפון, — איז געשטאַנען אין טיר פון דער מאַמעס שטוב. דעם שפּרונג אין דער הויך האָט ער געזען.

וואָס איך האָב מיטן לעקאָך אין דער נידער געטאָן — נישט. גייט ער צו און דערלאנגט מיר אין באַק. צומאָרגנס, מיר זיצן אַלע ביים טיש, פאַרקלאַנגט ער מיך פאַר דער מאַמען:

— דער קאָמעדיאַנט עסט מכלומרשט נישט קיין זיסע זאַכן און כאַפט לעקאָך פון טאַן?

קומט אַריין די זינגסט מיט דער יוד, — געהערט האָט זי, אַפנים, היני-טער דער טיר, — און פאַרציילט, וואָס איך האָב מיטן לעקאָך געטאָן. זי האָט געזען.

די מאַמע האָט די ברעמען אַרױפגעלאָזט איבער די אויגן. זי האָט שטענדיק געהיט איר געמיט פאַר פרעמדע און אפילו פאַר היימישע אויגן. דער טאַטע איז בלאַס געוואָרן, די אויגן ווערן אים פייכטלאַך. און ער הייבט זיך אויף און גייט אָפּ אין צווייטן צימער אַריין. פיל איך מיך שולדיק, וואָס איך האָב באַלד נישט פאַרציילט, וויל נאָכגיין און איבערבעטן. — און קאָן נישט.

דאָס צווייטע מאָל האָב איך געלייזט, ווען איך בין שוין אַ „ינגל“, נישט קיין „קינד“ געזען — אַ „בחור“ (א יאָר 14 אוודאי!). אָבער שוין דע-מאָלט אַ „חוקר“ געווען, געלערנט „מורה נבוכים“ און בין אַרומגעגאַנגען אין עולמות העליונים, פאַרמיר-השחורחט, מיט וועלט-טראַגישע חלומות און גע-דאַנקען! וואָס פאַר אַ תכלית האָט דער מענטש? די וועלט? ידיעה ובחירה... פּונוואַגען נעמען זיך און צו וואָס די יסורים, דער צער? — נאָר אַ געמיט האָב איך געהאַט אַ שוואַרצ, געזוכט התבודדות און געקראַצט מיט נעגל אין דער נשמה...

איינמאָל פרייטאָג בין איך פאַרפאלן געוואָרן אויף אַ גאַנצן טאַג. איך געדענק שוין ניט, וואו איך בין געווען, געקומען אין בית-המדרש אַריין צו קבלת שבת בין איך גלייך פון שפּאַציר, אין דער וואַכנדיקער קאַפּאַטע און וואַכנדיקן היטל, און נישט-געפּוצטע שטיוול, אַנגעקלעפּטע מיט ליים פון אונ-טער דער שטאַט. דעם טאַטנס פנים האָט אויפגעפלאַמט. ער האָט זיך דאָך אַיינגעהאַלטן פאַרן עולם. נאָר ביים קידוש קען ער קיין אויג ניט אָפּרייסן פון מיין פאַרחושכטן פנים און גיט פּלוּצלונג אַ שטעל אוועק דעם כּוס און דער-לאַנגט מיר אין באַק מיט דער באַפרייטער האַנט.

— שיינע שבתים מאכט ער מיד! — און גייט ארויס אויף א וויילע. די
מאמע ברומט:

— גלייך א קינד האָט נישט זיינע ווייטאָגן...
אז מײן ווייטאָג איז געווען גאָר נישט קינדיש, אזו איר נישט אײנ-
געפאלן...

אינגאנצן צוויי מאָל געשלאָגן.
פרעמדן אַרױפלייגן אויף מיר אַ האַנט וואָלט ער געוויס נישט גע-
לאָזט. פון דעם ווייסט ר' בערישל און די רביצין, וואָס זיצט שטענדיק ביים
אויװן, טוט עפעס, פאַרקוקט אין די תלמידים און פאַרהערט אינם לערנען.
איבער דער רביצין, אויפן גויכס פון אויוון, ליגט שטענדיק אויסגע-
צויגן די קאָץ, אַ גרויסע, אַ פוילע...

טרעפט זיך אָבער, אז די רביצין דרעמלט אײן ביים שטריקן אַ זאָק.
אפשר אײנגעוויגט פון גמרא-ניגון, און פאַרלירט די קנויל. גיט שוין די קאָץ,
וואָס האָט דערויף געלאָקערט, אַ שפרונג אַראָפּ פון גוימס צו דער קנויל און
הייבט זיך אָן מיט דער קנויל צו שפילן, ווי מיט אַ מויד, און פאַריאָגט זי
ביז אונטערן בעט...

מיר פלאַצן אויס מוט געלעכטער... די רביצין כאַפט זיך אויף. דער רבי
ווערט בײז...

פאַר אזאָ געלעכטער (איך פלעג לאַכן צום שטאַרקסטן) האָט ער מיך
שוין אײנמאַל געוואָלט ערנסט שלאָגן. איז אָבער פונקט אַרײנגעקומען דער
טאַטע... די סצענע בײט זיך מיטאַמאַל.

— א, ר' יודל! וואָס מאַכט איר, ר' יודל? זעצט אײך, ר' יודל...
די רביצין פרעגט: וואָס ריבעלע מאַכט. און דער טאַטע ווענדט זיך
גלייך צו מיר און פרעגט:

— וואָס שוויצטו אזוי, ליבעל?
— וואָס הייסט? פאַרכאַפט דער רבי, אויס מורא, איך זאָל נישט פאַר-
צײלן:— ווי הייסט, די תורה הקדושה, ברוך השם, ווארימט... און אַ זומער-טאָג...

באַקומט דער טאַטע אַ ליבעראַלן אײנפאַל און זאָגט צום רבין:
— ווייסט איר וואָס, ר' בערישל? לאָזט יעדן טאָג אַרויס די קינדער
פאַר דער טיר אויף אַ שעה!

גלייך א דונער וואלט אין בערישלען אריינגעשלאגן...
גלאַצט ער אויס א פאַר אויגן און הייבט אָן שטאַמלען:
— וואָס רעדט איר? ווי הייסט? זיי זאָלן זיך שפּילן אין ליים?
מען האָט געזאָלט אַרויפציען אַ נייעם שטאַק, האָט מען אָפּגעלייגט ליים
פאַרן הויז.

— פאַרוואָס נישט? ענטפערט דער טאַטע צוריק.
גיט זיך ר' בערישל האַלב אונטער:
— מילא, בנוגע צו אייער ליבושלען... אז איר ווילט...
— איך אויך! איך אויך!— רופט זיך אָן מיין גלידשוועסטערקינד, יחזקאל...
— פאַר ר' מרדכיין בין איך אייך ערב! רופט זיך אָן דער טאַטע.
יחזקאלס פאַטער האָט געהייסן מרדכי.
ופּך הוה. מיר צוויי באַקומען רשות און גייען טאַג-טעגלאַך אַרויס אויף
אַ שעה פאַר דער טיר, צום באַרג, צום ליים, זיך געשפּילט, געגראָבן (ערגעץ
אַ לאַפּאַטע באַקומען), טאָלן, גריבער געמאַכט, אַ פעסטונג געבויט.
און די אַרבעט איז אונז שפּעטער צו-נוץ געקומען אַ מצוה צו טאָן. אין
אַ קורצער צייט אַרום האָט מען אַריינגעלייגט די זאַמאַשטשער פעסטונג. די
מויערן האָט מען צעשטאַסן און געדונגען אַרבעטער אַראָפּצושיטן די וואַלן אין
די פּאַסן אַריין. געצאָלט האָט מען פון קלאַפּטער. האָבן זיך אויך עטלאַכע
יידן צו דער אַרבעט געשטעלט. אַלטע, צעבראַכענע יידן, וואָס האָבן שוין צו
עפּעס אַנדערש ניט געטויגט. נאָענט צום חדר איז עס געווען, פּלעגן מיר
אויף אַ שעה לויפן אויפן וואַל אַרויף און אַרבעטן פאַר די אַלטע ליים.

ב.

דער ביבליאָמעק=שליסל. „ווייער“ בית=מדרש.

עס פאלט צו די נאכט... איך גיי אַרויס אויפן שאַסיי, גיי עטוואָס וויי-טער אָפּ פון שטאָט און דערזע (גלייך צום ערשטן מאָל!) — ווי די זון לאָזט זיך אַראָפּ אונטערן גאָרטן — די פּורפּור-פּלאַם פון צווישן די צווייגן... און קעגנאיבער שיינט אויף אַ בלאַס-געצייכנטע לבנה; קומט העכער, העכער, ווערט בולטער...

איך שטיי אָנגעשפּאַרט אָן ע... אַ צוים און קוק, און וואַנדער מיך, פּאַרוואָס זע איך עס אזוי צום ערשטן, מאָל... יעדן טאָג גייט דאָך אונטער די זון, יעדן אָוונט גייט אויף די לבנה...

און זי ציט זיך אַרויף, אַרויף...
אַ צינערנער הקדש-טעלער? אַ זילבערנע טאַץ אויף דרשה-געשאַנק?
יהושעס פנים?

אפשר פרעגן ביי יהושען: פאַרוואָס שטאַרבט מען, נאָך וואָס? —
ירט מיך פּלוצלונג עמיץ ביים אַקסל אָן...

מיכל פּידלער — ביים פּלויט פון זיין התבודדות-היזול בין איך עס גע-שטאַנען. ער איז צו מיר אַרויסגעקומען, אַ שטילער, שטיל-שלייכנדיקער, מיט טרויעריקע וואַסער-אויגן, אין אַיין האַנט — אַ ספּרל, אין צווייטער — אַ לאַמטערל...

— „זען זאָגט, דו ביסט אַן עילוי, קענסט דאָ פּשט?“
און ער ווייזט מיר אַן אָרט אין קבלה-ספּרל (דעם נאָמען — פאַרגעסן) עס רעדט זיך וועגן גלגול... איך לעז דורך, פאַרשטיי און פאַרטייטש...
— „ביסטו דאָך טאַקע אַן עילוי... נו, וואַרט“ און ער פאַרשווינדט צו-ריק אין היזול אַריין...

עס הייבט זיך אין מיר אַן אויסצווויקלען אַ געדאַנק: אפשר איז דאָס דער ריכטיקסטער ענטפּער אויף אַלע מיינע פּראַגן... דער געדאַנק דער-וויקלט זיך אָבער נישט, ער קומט צוריק אַרויס מיטן לאַמטערן, נאָר אין דער אַני-דערער האַנט, אויפן אָרט פון ספּרל — אַ גרויסער, שווערער פאַראַטער שליסל — דער שליסל צו זיין פאַרמאַכטער ביבליאָמעק אין שטאָט...

— דו ביסט עס ווערט...

מיט דער האַנט, וואָס ציטערט שלאַבעריק, דערלאַנגט ער מיר דעם שליסל. די שטימע — הויל, אָן טאָן, היינט וואָלט איך געזאָגט — אָן פאַרב. איך הייב צו אים די אויגן אויף, וויל עפעס זאָגן, דאָס מויל איז מיר צוגע-שנירט; ביים שיין פון לאַמטערל זע איך אַ פנים פון אַ בר-מנן... געל, וואַקסן-געל, אָפגעלאָזט...

„אַ בר-מנן דערלאַנגט מיר דעם שליסל“ —

איך נעם אים און גיי מיט אים אָפּ שווייגנדיק. דער שליסל וועט עפע-נען — מיר אַ נייע ביכער-וועלט.

נישט מיטאַמאָל לויבט מען פון יידישן אין גויישן בית-המדרש אַריין. מען האָט דאָך אַ יידיש האַרץ, קלאַפט עס. איך פיל, אויבוואויל נישט קלאָר, אז איך רייס מיך פון עפעס און עמיץ אָפּ. פון עמיץ היימישס, פון עפעס טייערס... נעכט שלאָף איך נישט, און בלאַנזשע אַרום טעג אונטער די בראַ-מען. איך בין טאַקע שוין אַ „פורץ גדר“, אין אַ סך זאַכן האָב איך אויפגע-הערט צו גלויבן. פיל פון הייליקן איז מיר אומהייליק געוואָרן, אָבער אַלץ אינדערהיים, אין בית-המדרש, וואָס איז לעבן דער שול...

און איך זע מיך, ווי איך גיי צו לעצטן טאַל, דריקנדיק מיט דער פויסט דעם דיקן פאַרראַסטן שליסל אין טאַש. אינטער דער לעמבערגער בראַם אויפן שאַסייענעם דריי-עק, צווישן „אונזער“ אין „זייער“ בית עלמין, און האָב התבודדות, און הער אויס אַ וויכוח צווישן „יצר טוב“ און „יצר הרע“. אָבער דער יצר הרע איז גובר.

זע איך מיך, ווי איך גיי, אין אַ שוואַרץ היטל, אין אַ ביסמאַרק-פאַלסאָ און ווייס-פאַרליימיקטע שטייגל (צופעליק הייב איך דעמאָלט אָן צו זען פאַרבן) איבער דער ברוקירטער גאַס, פון די רוי-ע קאַשארן צום גרינעם שלאָס (עס איז פּרילינגס-צייט) און בלייב שטיין ביים קווער-געסל פאַרן שלאָס, אין ווינקל, וואו דאָס הויז שטייט; דאָס הויז מיט דער פאַרמאַכטער ביבליאָטעק אויפן בוידים. איך טרעט אריבער די שוועל איבער געוואַלט. עטלאַכע טראָפן שווייס פערלען זיך איבערן שטערן; דאָס הויז איז מיר פרעמד; דאָ וואוינען

נישט קיין יידן. צופעליק. און פילייכט צוליב דער נאָענטקייט מיטן שלאָס!
דאָס הויז איז אַ נייעס, דעמאָלט דאָס נייעסטע, און האָט ליכטיקע טרעפּ, דע-
מאָלט די איינציקע ליכטיקע טרעפּ אין שטאָט. איך שטייג באַהאַרצט; אַ גוטער
סימן—אַ ליכטיקער וועג! און איך שטייג אין ליכט. אין שטאָק, אַ צווייטער—
די פּלאַטפאָרם צום בוידים; דאָ לעשט זיך מיר דער טאָג אויס... איך ווער
עטוואָס אומרואַיק. אָבער „כל באיה לא ישובון“, נישט פאַראַן: צוריק! די
האַנט ציטערט אַ ביסל, דאָך דערטאַפט זי די טיר; אין טיר — דעם שליטל-
לאָך. „פריער אַריינקוקן!“ איך נייג צו אַן אויג; אַ הושך. קעגנאיבער אַ פאַר-
לאַדנט פענסטער פון איבערווייגיק. אָבער דורכן לאַדן-שפאלט רייסט זיך אַ ריין
אַ זייל פון ציטעריקן זונען-שטויב און שפאַרט צו ביז צון אַ הויפּן ביכער
אויף דער פּאָדלאָגע.

„דער עמוד ענין!“

„דער עמוד אש!“

„ביידע פירן אין מדבר!“

און איך דריי איבער דעם שליטל; אַ קריץ אין אלטן שלאָס, דאָס
האַרץ — אַ ציטער, דאָך — די טיר — שוין אָפּן, דער לאַדן -- האַסטיק אויפגע-
ריסן — איר בין אין „זייער בית-המדרש“...
אַז ניר האָבן אַ חלק אין אלע בתי-מדרשים, „ביודעים ובלא יודעים“ —
פאַלט מיר דעמאָלט נישט אַיין. אָבער אזויפיל ביכער! אַרום אויף אלע פיר
ווענט, צעוואַרפעגע אונטער די פיס אויף דער פּאָדלאָגע.
— איך וועל אַלץ לייענען און כסדר!

פארטייטשונגען פון די שווערע העברעאישע ווערטער, וועלכע געפינען זיך אין דעם ווערק.

ידיעה ובחירה (צי דער מענטש קען טאן גוטס און שלעכטס לויט זיין פרייען ווילן, אדער ס'איז אזוי באשטימט פון פריער).

חוקר געווען (בעגריבלט זיך אין אמונה-זאכן) התבודדות (איינזאמקייט) כף-הוה (אזוי איז געווען) קבלה-ספרל (א ספר, וואו עס רעדט זיך וועגן פארברענענע הייליקע זאכן)

עילוי (א אייסערגעוויינלאך פאיקער מענטש) א בר-מינן (א מת) פורק-גדר (געבראכן דעם צוים, אויפגעהערט צו זיין פרום)

חשוך בנים (קיין קינדער ניט געהאט) כל באיה לא ישובון (דער וואס טרעט ארויף אויף דעם וועג, וועט שוין צוריק זיך ניט אומקערן)

עמוד אש (א פייערדיקער זייל) פיודעים ובלא יודעים (חיסנדיק און ניט חיסנדיק) רשות (פרלויבעניס)

דרשה (א רעדע).
 שם הויה (נאטס נאמען).
 קיין סימן פין עיבוי (קיין סימן פון פיין, פון זארג)
 רבותי (מיינע הערן)
 חפצי (זאכן)
 א דריסת-הרגל געהאט (געווען אן אריינגייערין)
 א תכשיט (א צירונג, א טייער קינד)
 בטבע (אין דער נאטור)
 אין תפיסה (אין געפענגעניס)
 מכל המעבים (פון אלע סאטן)
 ער איז געווען א פלב שבפלבים (זייער פלייסט)
 א שלעכטער מענטש!
 פיינט געהאט שנאת מות (פיינט געהאט ווי דעם טויט)
 ארומגעגאנגען אין עולמות העליונים (געווען פארטאן מיט הייכע געדאנקען)
 "מורה נבוכים" (א פילאסאפישער ספר געמאכט פון ר' משה בן מימון, פארקירצט רמב"ם)

ווילנער פארלאג פון ב. א. קלעצקין

לערן-ביכער:

1. יאָפּע. דער שול חבר
2. האָכבערג. די נייע שול
3. באַוואַרניק און לעוויטאַן. אַריטמעטיקע פאַר קינדער
4. אפרתי. יידישע געשיכטע ב. I
5. " " " " ב. II
6. אַלגין. דאָס יידישע וואָרט ב. I
7. " " " " ב. II און III.

וויסנשאַפֿטלעכע און לערנביכער.

(פאר שולן און זעלבסטבילדונג).

1. מצרים—באַרבעט פון דודל לויט פארש. קוועלן
2. האַלאַנד דער באַזיגער אָקעאַן
3. לונקעוויץ די אונטערזאָסערדיקע מלוכה איב. נעכאַמין
4. לופט
5. זאַלץ
6. נאַפּט
7. פּימענאַוו. אין די געגנטן פון אייביקן אייז קאַפּלאַנאַוויטש
8. פּראָפּ. יעלאַטשיטש. דער ווינטער און זומערשלאַף פון די בעלי-חיים איבערו. בעל-מחשבות
9. שמעיל. דער מענטש לערן-בוך פאַר אַנאַטאָמיע איבער-זעצט פון בעל מחשבות
10. פּראָפּ. וואַגנער. דאָס לעבן ביי די חיות

ווילנער פארלאג פון ב. א. קלעצקין

קינדער ליטעראטור:

1. אואיילד א. — דאָס מיאוסע ענטעלע
2. ביי א. — פאָטער און זון
3. בן-עמי. — פייוול דער גרויסער און פייוול דער קליינער
4. בום און דריידל — אַ פּיעסע פאַר קינדער, יידיש מ. עלקין
5. "בלוזען". — אַזאַמל-ביכל פון קינדער-לידער
6. גרים. — פאַרכישופטע בת-מלכה
" שלומפערל
7. גאַלדבערג-אַקון. — באַוועגונגס-שפּיל
8. דיאַמיטש. — אַ מיידעלע וואָס האָט געראַטעוועט אַ צוג
9. טשאַרני ד. — דער קאָטער אין שטיוול
" דער פּוילער פּוקס און די קלוגע הון
10. ספּעקטאַר מ. — קינדער
11. פרץ י. ל. — דער קונצנמאַכער
12. פּרוג ש. — דער שטויסל

ווילנער פארלאג פון ב. א. קלעצקיץ.

י. ל. פריץ פאר יוגנט,

א. סטעטאָמאָאָטע פון י. ל. פריץ יעדע

פראצענטענטענטע פון פריז פון און יוגנט

1. י. ל. פריץ פאר דער שול אין מאנטערע ביבלאָך:
2. פון מינע זכרונות
3. קינדער
4. דער שווער
5. באַנטיע שייג
6. אים היינט טאָן העכער צווישן צוויי בערג
7. דער פלאך

